

№ 159

**Власноручні відповіді на питання
Михайла Мороза від 7 лютого 1930 р.
(продовження)**

8. Як підбиралися кадри активу УАПЦ

Рушійні сили активу УАПЦ перших років її організації склалися з двох власне груп:

а) група українських церковників та мирян дореволюційного церковного виховання, це члени Всеукраїнського Церковного Собору 1918 р., що потім, коли їх цей Собор «изверг из своей среды», зорганізувалися в Кирило-Методіївське Брацтво та

2) байдужої до релігії української інтелігенції: вчительства, кооператорів, залізничників службовців установ, що йшли розвалювати стару російську церкву у виконання пророчих слів Т. Г. Шевченка: «Розвалиться церква, церква домовина із під неї встане ~~вільна~~ Україна», як українська національна самостійна держава символом якої, в решті-решт став Петлюра.

Основною динамічною силою, що будувала УАПЦ в 1919 р., 1920 р. та в 1921 р. була друга група (нерелігійної інтелігенції). З неї або за її проводом склалися ініціативні гуртки по здобуттю церков, вона організувала церковні хори, урочисті свята, збирала кошти і т.і. Це власне була «сінь» церковно-революційного народу. Потім ці кадри інтелігенції поволі стали залишати активну працю в УАПЦ, переходячи до радянської праці, причому цей «відхід» був особливо великий після XII з'їзду партії, що практично накреслив національну політику партії, с/б в 1922 р. На початок 1923 з кадрів цього активу переважно залишилися ті, що стали в церкві служниками культу.

Перша група — старих церковників — не досить і численна і політично-нерухлява переводила, головне, натхненницьку та консультативну ролю. Після «самосвятської» висвяти єрархії — в 1921 р. частина цих церковників теж залишила лави УАПЦ. Решта стала професійними служниками культу УАПЦ. Починаючи з 1922 р. до лав активу УАПЦ для професійно-релігійної праці службовців культу почав вливатися новий кадр: слухачів пастирських курсів та Богословської Школи ВПЦР, потім особи, за обранням місцевих релігійних організацій, що перед висвятою, тримали відповідні іспити у єпископів та відповідних Комісіях ВПЦР та Округових Рад.

Отже на початку 1924 р. релігійно-культурний актив УАПЦ складався: а) з духівництва староцерковного виховання; б) з тієї української інтелігенції, що брала участь в церковно-визвольчому рухові з самого початку та потім стала служниками культу; в) з вихованців духовних курсів та шкіл; г) з осіб, що екстернами тримали іспити на служника культу.

Мирянський актив складався з місцевих церковників. Також як і в інших церквах, він складався з клясово ворожих Радянській Владі елементів, що під його впливом перебували як решта порохвіяльного активу так і само духовництво, через матеріальну залежність, бо ці особи завжди були титарами та скарбниками парохвіяльних Рад. Парахвії Української Православної Автокефальної Церкви почали засновуватися з 1919 р. за часів функціонування на Україні Радянської Влади. Актив української церкви, природньо, складався з українського духовництва та української інтелігенції. Моя думка, що для всього, загалом активу було метою творити в умовах Радянської Державності та законності українську національну справу, розуміючи під цим терміном культурне та духовне визволення віруючої людності з=під кермиги старої Російської Церкви.

Частина інтелігенції, що до неї залучаю себе і я, до цього користувалася ще і з задоволення своїх релігійних морально-естетичних потреб в українських умовах, щодо мови, співу, обрядів, звичаїв, тощо: друга ж частина — до релігійного боку руху ставилася байдуже, надаючи йому в своїх очах значення культурно-національної справи. Маса звичайного рядового мирянства складалася: в селах, головне, з середняків та незаможників, а в містах: з ремісників, двірників, робітників, тощо, що їх тягла до української церкви свідомо чи не свідомо національна стихія. Природньо, що в українській церкві, як і в інших церквах, мався також і класово ворожий до Радянської Влади елемент контрреволюційний.

Українська Церква перша на Україні офіційно на своїх зборах вітала Радянську Владу за видання закону про відокремлення церкви від держави. Вона перша почала зреалізовувати в життя і цей закон. Моє переконання, що протягом 1919, 1920, 1921 р., Українська Церква провадила свою справу цілком толерантно та лояльно що до Радвлади.

В кінці 1921 р. почав брати участь в керівничому органі — ВПЦР — В. Чеховський. Також в кінці цього року на Всеукраїнському Соборі було утворено українську ієрархію. З цього [мо]менту, власне протягом 1922, 1923 та початку 1924 В. М. Чехівський спільно з о. Липківським почали провадити темну й незрозумілу для мене політику — виживання мене з церкви. Відкіля ця політика походила мені невідомо, але я цю політику спостерігав. Так на Великих Покровських Зборах 1922, В. М. Чеховський дипломатично виступив проти моєї кандидатури на Голову ВПЦР, всім своїм авторитетом підтримуючи кандидатуру іншої особи.

Потім про мене ширились різні брехливі чутки та клепаки, що нібі я живист¹, продаю церкву і т. і. Не зважаючи на те, що серед віруючої люд-

¹ Тобто, член одного з обновленських угруповань «Церква Жива».

ності мій авторитет був надто високий — цим чуткам та наклепам вірили. Очевидячки вони походили теж з вельми високих та авторитетних церковних джерел. Я звертався до В. М. Чеховського та о. Митрополіта Липковського з одвертими листами, прохаючи їх спростувати ці брехливі чутки та наклепи на мене з церковної катедри: відповіді не було.

Нарешті за участю В. М. Чеховського було утворено при ВПЦР для провадження видавничої справи т/з «братства» Діяльної Христової Церкви». За головуванням В. М. Чеховського ВПЦР затвердила статут цього братства. На одному з церковних паперів Митрополит о. Липківський поклав резолюцію, що «ідеологія братства ДХЦ і УАПЦ одна і таж», між тим з Сохвіївської катедри, скрізь о. Липківським і В. М. Чеховським проводилась шалена боротьба проти членів цього братства, в тім числі і мене, причому навіть і судила це братство вищим церковним судом під головуванням архієпископа Оксіюка. На місцях в церквах В. М. Чеховський та о. В. Липківський мали своїх прибічників. Особливо це треба сказати про Харків де о. Олександр Ярещенко та В. А. Доленко провадила проти мене нещадну акцію.

Все це призвело до того, що я на Великих Микільських Зборах ВПЦР в травні 1924 р. рішуче зрікся виставляти свою кандидатуру на голову ВПЦР. Коли на цих зборах, єп. Борецький висловився за те, щоб збори знову обрали мене на Голову ВПЦР, В. М. Чеховський відповів, що коли ця пропозиція буде прийнята — він вийде зі складу ВПЦР.

В наслідок на голову ВПЦР було обрано В. В. Потієнка, що його кандидатуру запропонував зборам В. М. Чехівський.

Таким чином, я вважаю, що «лідерство» в УАПЦ з травня 1924 р. цілком перейшло до В. М. Чеховського. Я ж цього часу залишив працю в керівних органах УАПЦ.

В 1925 р. я взагалі залишив активну працю в УАПЦ з такої причини. Запрохала тоді була мене на тимчасову священницьку працю Одеська церква. В Одесі я довідався про надто аморальні вчинки другого священника храму Параклії Кирила Підчашинського. Виявилось, що в цій справі Одеська Церква надіслала до о. Митрополіта Липківського цілу низку скарг. Ці скарги о. Липківський потаїв і не доповів про них ВПЦР, якої я був головою і повинен був про них знати. Тоді Одеська церква ще раз надіслала зі спеціально відряженою особою нову скаргу до о. Митрополіта та ВПЦР. Відповіді не було. Весною 1925 р. на заклик церкви до Одеси завітали на роковини відкриття параклії В. М. Чехівський та о. Митрополіт Липківський. Я сподівався, що вони розслідують і скарги Одеської церкви на о. Підчашинського. Вийшло навпаки: В. М. Чехівський почав впливати на громаду, щоб вона знову прийняла собі в священодіячі К. Підчашинського, а о. Липківський, категорично, владою Митрополіта УАПЦР вимагав від мене, щоб я служив з ним

та К. Підчашинським. Я теж твердо, категорично відмовився, К. Підчашинський з нами не служив. Тоді в наступне свято о. Митрополіт Липківський продемонстрував перед Одеською Церквою свою солідарність з К. Підчашинським, виконавши з ним літургію у Вхід-Єрусалимській церкві м. Одеси.

З цього я зробив висновок, що я не вгодний їм та їхній темній політиці та з весни 1925 р. цілком залишив активну працю в УАПЦ.

М. Мороз.

З/П–1930 р.

*ДАХО, ф. Р-6452, оп. 4, спр. 1384, арк. 60–62 зв.
Оригінал. Рукопис.*

№ 160

Власноручні відповіді на питання Михайла Мороза від 8 лютого 1930 р.

9. Визначальна категорія активу та її соціальне обличчя

Визначальною категорією активу, як клірового так і мирянського, що давав напрям життю церкви були в УАПЦ, як і в інших церквах, природно-клясово-ворожі Радянській Владі елементи. Коли скажемо для ієрархії Російської Обновленської церкви чи то Тихонівської, с/б ієрархії капіталістів, поміщиків та великих куркулів є «Единая неделимая Россия», так і для ієрархії УАПЦ національно-політичним ідеалом була Українська Національна дрібно-міщанська шовіністична самостійна держава, що її символом в решті решт став Петлюра.

Загроза позбавитися матеріальних благ, внаслідок заходів партії та Радвлади що до знищення релігії, шляхом провадження широкої культурно-роз'яснювальної роботи, природньо, ставила служників культу УАПЦ, як інших церков, до ворожих Радвладі лав. Цьому ще сприяло і соціальне походження цих кадрів з куркульських чи то підкуркульських елементів, хоча ознака походження, звичайно, не завжди може обумовлювати вороже Радвладі ставлення даної індивідуума, але в церкві так сприяють умови. Тим то для всякого духівництва є ідеалом церква, що зв'язана з апаратом держави, якого для української церкви могла б бути держава типу УНР.

10. Окреслення політичної характеристики Липківського

До сказаного раніш, можу додати ще один факт, що про нього я забув сказати. В 1920 р. під час захоплення Києва польсько-петлюрівською владою, о. Липківського було персонально запрохано до керуючого органу цієї влади в Києві, так званого «Громадського Комітету», і він це запрошення прийняв.